

KUZEY AKIM 2

ALMANYA'YI ABD VE RUSYA ARASINDA

SIKIŞTIRAN BORU HATTI

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR DAŞCIOĞLU

SETA | PERSPEKTİF

EYLÜL 2021 · SAYI 318

- Kuzey Akım 2 projesi nedir?
- Projeye yönelik tepkiler nelerdir?
- Kuzey Akım 2 ve Avrupa gaz piyasasında güncel durum nedir?

GİRİŞ

Kuzey Akım (1) Doğal Gaz Boru Hattı'nın "ikiz kardeşi"¹ niteliğindeki Kuzey Akım 2 Doğal Gaz Boru Hattı projelendirildiği günden bu yana hararetli tartışmalara konu olmaktadır. Rusya ile Almanya arasındaki iş birliğinin sıklıkla sınanmasına neden olan tartışmalar yalnızca bu iki ülke ile sınırlı kalmamakta Avrupa'nın yanı sıra Transatlantik ilişkilere de yansımaktadır. Bu perspektif Kuzey Akım 2 projesine ilişkin verilen bilgilerin ardından bahse konu tartışmaları ele almaktadır. Bu kapsamda projenin güncel durumunun incelenmesinin ardından Avrupa doğal gaz piyasalarındaki mevcut duruma ve projenin muhtemel etkilerine değinilmektedir.

KUZEY AKIM 2 PROJESİ

2000'lerin başında Avrupa'da artan iklim değişikliğine yönelik kaygılar enerji dönüşümü çalışmalarına hız kazandırmış, küresel ısınmaya neden olan emisyonların en yoğun olduğu kömürün kullanımına son

verilmesi planları gündeme alınmıştır. Sıfır emisyonlu olmasına karşın güvenlik kaygıları nedeniyle nükleer enerjinin de kullanımının sonlandırılması tartışmaları Avrupa Birliği'nin (AB) doğal gaz talebinde ciddi artış yaşanacağı sinyallerini vermiştir. Dahası Norveç, Danimarka ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde doğal gaz üretiminin azalışı geçmesi söz konusu talebin karşılanması konusunda ciddi endişelere yol açmıştır. Gerek coğrafi yakınlığı gerekse dünyanın en zengin doğal gaz rezervleriyle Rusya talebin karşılanmasında en uygun seçenek olarak ortaya çıkmıştır. 2011'de kullanıma alınan ve AB'nin doğal gaz tedarikinde önemli bir yeri olan Kuzey Akım (1) Doğal Gaz Boru Hattı'nın kapasitesinin artırılması yüksek talebin karşılanması için yapılan ilk çalışmalardandır. Kuzey Akım 2 projesi (resmi adıyla Kuzey Akım 2 Doğal Gaz Boru Hattı [Nord Stream 2 Natural Gas Pipeline]) Rusya'nın Yamal sahalarında üretilen doğal gazın Baltık Denizi rotasıyla Avrupa ülkelerine taşınmasını öngörmektedir. Yaklaşık 1.200 kilometre uzunluğundaki bu hat, ikizi olan Kuzey Akım (1) ile aynı güzergahta yer almaktadır (Harita 1).

¹ Orijinali İngilizce olan tabir *twin pipeline system* olarak kullanılmaktadır.

BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR DAŞCIOĞLU

2013'te İzmir Ekonomi Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamış, 2016'da aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Sürdürülebilir Enerji alanında yüksek lisans derecesini "European Energy Union: A Further Step ahead or Reorganization?" isimli tez çalışması ile almıştır. Doktora eğitimine Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler programında devam eden Özdemir Daşcıoğlu SETA Vakfı'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır.

HARİTA 1. KUZEY AKIM DOĞAL GAZ BORU HATLARI

Kaynak: BBC

2011’de çalışmalarına başlanan yeni hattın inşası ancak 2018’de başlatılabilmektedir. Kuzey Akım (1) gibi Kuzey Akım 2 de yıllık 55 milyar metreküp gaz taşıma kapasitesine sahip olacak şekilde planlanmıştır. Böylece Rusya, Kuzey Akım doğal gaz boru hatları ile AB’ye yılda toplam 110 milyar metreküp doğal gaz ihraç edilebilecektir. Ancak Kuzey Akım 2 projelendirildiği günden bu yana çok sayıda tepki ve yasal engel ile karşılaşmaktadır.

KUZEY AKIM 2 PROJESİNE YÖNELİK TEPKİLER VE AMERİKAN YAPTIRIMLARI

2015’te üzerinde anlaşma sağlanan Kuzey Akım 2 projesi imzalandığı günden itibaren ciddi bir muhalefet ile karşılaşmıştır. AB karar alıcıları ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere pek çok kesim

Rusya’nın Avrupa gaz piyasası üzerindeki etkinliğinin artacağı endişesi ve Kuzey Akım 2’nin Birliğin “doğal gaz arz çeşitliliğinin artırılması” hedefiyle çeliştiği gerekçesi ile projeye karşı çıkmaktadır. Henüz projenin geliştirilmesi aşamasında Gazprom Danimarka, Estonya ve Finlandiya hükümetleriyle görüşürken söz konusu hükümetler Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden projenin veto edilmesi yönünde baskılarla karşılaşmıştır.² Ancak Almanya gibi bir aktörün desteğini kaybetmek istemeyen ülkeler AB’nin bu konuda tüm

2 Hattın söz konusu ülkelerin kara suları ve/veya münhasır ekonomik bölgelerinden geçmesinin o ülkelere hattın inşasına karşı çıkma hakkı verdiği iddiası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Syzmon Kardas ve Rafal Bajczuk, “A Gas Pipeline ‘Above the Law’? The EU Council’s Legal Service Gives Its Opinion on Nord Stream 2”, OSW Centre for Eastern Studies, 4 Ekim 2017, www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2017-10-04/a-gas-pipeline-above-law-eu-councils-legal-service-gives-its-opinion, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2021).

üye ülkeleri kapsayacak bir karar vermesi gerektiğine dikkat çekmiştir.³

Projenin en büyük muhaliflerinden biri Ukrayna'dır. Kuzey Akım 2'nin Ukrayna'yı *bypass* ederek Baltık Denizi aracılığıyla doğrudan Avrupa Kıtası'na ulaşması Kiev yönetimi için büyük endişe kaynağıdır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, Kiev-Moskova arasındaki siyasi ve ekonomik sorunlar ve Avrupa'ya iletilen gazın transit geçiş ücretinin (yıllık yaklaşık 3 milyar dolar) Ukrayna gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) içinde hatırı sayılır bir paya sahip olması Rusya karşısında elini oldukça zayıflatmaktadır. Dahası bazı Avrupa ülkeleri de Ukrayna'nın *bypass* edilerek transit ülke rolünü kaybetmesine karşı çıkmaktadır. Aracı ülkelere bağlı olmadan doğrudan gaz ithalatı özünde arz güvenliğini artırması nedeniyle arzu edilen bir durum iken Ukrayna'nın özel durumu ise denklemde farklı hesaplamalara neden olmaktadır. Ayrıca hatırlanacağı üzere 2000'lerde doğal gaz fiyat anlaşmazlıkları ve benzeri nedenlerle Rus gazının arzında kesintiler yaşanmıştır. Bu durum hem ciddi oranda Rus gazına bağımlı olan Ukrayna'yı hem de Doğu Avrupa ülkelerini olumsuz etkilemiştir. Ukrayna'nın transit ülke rolünü kaybetmesiyle Rusya karşısında hem pazarlık kozunun zayıflayacağı düşünülmekte hem de doğal gaz arzının tehlikeye girmesiyle ekonomisinin olumsuz etkileneceğinden endişe edilmektedir.

Kuzey Akım 2'yi 1939 Nazi-Sovyet Paktı'na benzeten Polonya⁴ projeye şiddetle karşı çıkan bir diğer Avrupa ülkesidir ancak Varşova yönetiminin karşı çıkma nedeni biraz farklıdır. Polonya bir süredir Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin artması beklenen doğal gaz talebinin karşılanmasında etkin rol oynamak üzere hazırlanmaktadır. 2019'da sahibi olduğu Swinoujscie Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) Terminali'nin kapasitesinin artırılması için AB'den 130 milyon avroluk

finansman sağlayan Polonya,⁵ Norveç'in Kuzey Denizi açıklarından Danimarka aracılığıyla topraklarına ulaştırılması planlanan Baltık Boru Hattı (The Baltic Pipe)⁶ projesi için de Birlikten 215 milyon avro hibe almıştır. Yeni projelerinin Kuzey Akım 2 sonrasında Avrupa gaz piyasalarında artacak rekabetten olumsuz etkileneceğini öne süren Polonya sahip olduğu ulusal gaz mevzuatı ile de doğal gaz piyasasında rekabeti oldukça sınırlı tutmaktadır. AB enerji güvenliğinden ziyade kendi ulusal çıkarını düşünen ve Avrupalı tüketicilerin menfaatini kendi menfaati karşısında görmezden gelen Varşova yönetimi sıklıkla AB tarafından yöneltilen eleştirilerin hedefi olmaktadır.⁷

Eski Amerikan Başkanı Donald Trump da Kuzey Akım 2 projesinin en büyük muhaliflerinden biri olmuştur. ABD'nin "şeyl devrimi" sonrası artan doğal gaz üretimini müttefiklerine karşı iş birliği fırsatı olarak sunan Trump, başkanlığı süresince ciddi bir LNG diplomasisi yürütmüş, her fırsatta Almanya'ya Kuzey Akım 2'den vazgeçmesi ve ABD'den LNG ithal etmesi yönünde açık çağrı yapmıştır. Rusya ile doğal gaz ticareti konusunda yapılacak iş birliklerine karşı en somut tepki ise Aralık 2019'da Başkan Trump tarafından imzalanan yaptırım kararı olmuştur. Alınan karara göre Kuzey Akım 2 ve Rusya'nın diğer deniz altı doğal gaz ihracat boru hatlarının inşasında görev alacak gemileri satan, kiralayan veya temin eden kişi veya kurumlara yaptırım uygulanacaktır. Yine aynı karara göre projeye en az 1 milyon dolar veya son on iki ay içerisinde 5 milyon dolar yatırım yapan veya Rus enerji ihracat boru hatlarının inşası için eş değer miktarda ticari faaliyette bulunan kişi veya kurumlara da yaptırım uygulanabilecektir.⁸

5 Söz konusu terminalin inşası sırasında da AB'den 224 milyon avro bütçe alınmıştır.

6 AB'nin Ortak Çıkar Projeleri'nin (Projects of Common Interest) bir parçası olan Baltık Boru Hattı Projesi yaklaşık 950 kilometre uzunluğunda ve yıllık 10 milyar metreküp doğal gaz taşıma kapasitesinde olacak şekilde tasarlanmıştır. Projenin Ekim 2022'de faaliyete alınması planlanmaktadır. Bkz. "About the Baltic Pipe Project", Baltic Pipe Project, www.baltic-pipe.eu/about, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2021).

7 Danila Bochkarev, "Poland Fights Uphill Battle over Nord Stream 2", Euractiv, 3 Kasım 2020.

8 Cory Welt, vd., "U.S. Sanction on Russia", Congressional Research Service, 17 Ocak 2020.

3 Justyna Gotkowska ve Piotr Szymański, "The Nordic Countries on Nord Stream 2: Between Scepticism and Neutrality", OSW Centre for Eastern Studies, 12 Ekim 2016, www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_223.pdf, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2021).

4 Eugene Rumer, "Opposition to Nord Stream 2 Makes No Sense for America or Europe", *Financial Times*, 12 Ağustos 2018.

YAPTIRIMLARIN KALDIRILMASI, PROJENİN TAMAMLANMASI VE BELİRSİZLİKLER

Donald Trump'ın ardından göreve gelen ABD Başkanı Joe Biden ise geçtiğimiz Mayıs'ta Rusya'ya uygulanan yaptırımları kaldırma kararı almıştır. Alınan kararlar hem Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin'e hem de Kuzey Akım 2'ye yönelik yaptırımlar kaldırılmıştır. Projeye halen karşı olduklarını ifade eden Biden yönetimi alınan bu kararlar Moskova ile daha pozitif bir gündem oluşturmayı ve Avrupalı müttefiklerini yeniden kazanmak adına Berlin ile yakınlaşmayı amaçlamaktadır.⁹

Yaptırımların kaldırılmasını takiben Ağustos'ta ABD ve Almanya arasında bir anlaşmaya varılmıştır. Buna göre Almanya, Rusya'nın doğal gaz ihracatını silah olarak kullanması halinde ulusal ölçekte ve AB düzeyinde Moskova yönetimine karşı yaptırımlar dahil her türlü baskı oluşturabilecek aynı zamanda Rusya'nın başta doğal gaz olmak üzere Avrupa enerji piyasalarındaki etkinliğinin kısıtlanması konusunda çalışacaktır. Kuzey Akım 2'nin AB'nin başta Üçüncü Enerji Paketi (Third Energy Package) olmak üzere yasal mevzuatı ile uyum içerisinde olduğundan emin olunması da Almanya tarafından anlaşma ile taahhüt edilmiştir. Ayrıca her iki taraf da Ukrayna'nın egemenliği, toprak bütünlüğü ve enerji güvenliğinin korunması ve transit ülke rolünün devamı için çalışılması sözü vermiştir. Bu kapsamda Berlin, Kiev yönetimi için 1 milyar doların üzerinde ekonomik değere sahip olması planlanan bir Yeşil Fon kurmayı ve bu fon yardımıyla Ukrayna'nın enerji verimliliğini, yenilenebilir enerji, hidrojen enerjisi ve kömürden çıkış alanındaki projelerini desteklemeyi taahhüt etmiştir.¹⁰

Hattın inşasında sona yaklaşılmışken mevcut durumuyla Kuzey Akım 2'nin faaliyete geçmesinin önünde engel oluşturacak bir gelişme yaşanmıştır. Henüz bir ay kadar önce ABD ile imzalanan anlaş-

manın gereğinin yerine getirilmesi adına adım atılmış, Düsseldorf Eyalet Yüksek Mahkemesi 25 Ağustos 2021'de Kuzey Akım 2'nin AB yasalarıyla uyum içinde olması gerektiği yönünde bir karar almıştır. Mahkeme AB'nin 2009 tarihli Üçüncü Enerji Paketi direktifine¹¹ atıf yaparak Kuzey Akım 2'nin AB'nin rekabet yasalarına uygun olmak zorunda olduğu şeklinde sonuçlanmıştır.¹² Gazprom ise kararı zorlaştırıcı olarak nitelendirmiş ve Kuzey Akım (1) gibi Kuzey Akım 2'nin de söz konusu direktiften muaf tutulması gerektiğini ifade etmiştir.¹³

2019'da tamamlanması planlanan Kuzey Akım 2 projesi aralarında Trump yönetiminin de olduğu çok sayıda hükümetin, siyasi partinin ve bürokratin tepkileri neticesinde yaklaşık bir buçuk yıl gecikmiştir. Karşılaştığı tüm engellere rağmen proje 10 Eylül 2021 itibarıyla tamamlanmıştır. Buna karşın Kuzey Akım 2 aracılığıyla gaz akışının ne zaman sağlanabileceği henüz belirsizliğini korumaktadır. Gazprom Ekim 2021 içerisinde Almanya'nın gerekli lisansları vermesini beklemektedir. Ancak bürokratik işlemlerin dört ay kadar sürebileceği ve ilk gaz sevkiyatının 2022'in başına sarkabileceği düşünülmektedir.¹⁴

Petrol fiyatlarına endeksli uzun dönemli kontratlarla doğal gaz ithal eden Avrupa piyasaları serbestleşme ve tam entegrasyon hedefleriyle gazın gazla rekabeti (*gas-to-gas competition*) sonucu ortaya çıkan fiyatlarla doğal gaz ithal etmeye başlamıştır. İçinde bulunduğumuz günlerde ise Avrupa ülkelerinde doğal

11 Üçüncü Enerji Paketi'ne göre gaz iletim hattının mülkiyeti, gaz üretimi ve taşınmasından farklı şirketler sorumlu olmalı; boru hatları üçüncü tarafların erişimine açık olmalı ve hatta erişim tarifeleri ayrımcılık yapılmaksızın tüm taraflara açık yayımlanmalı ve uygulanmalıdır. Kuzey Akım 2'nin tek hissedarı, gaz üreticisi ve ilericisi ve boru hattının sahibi ise Gazprom'dur.

12 "Nord Stream 2 Pipeline Must Follow EU Competition Rules, Says German Court", Euronews, 25 Ağustos 2021.

13 Kuzey Akım Doğal Gaz Boru Hattı devreye alındığı tarihte doğrudan gaz tedariki yerine enterkonekte hat olarak nitelendirilmesi nedeniyle AB'nin ayrıştırma kurallarından muaf tutulmuştur. Bkz. "German Court to Rule on Nord Stream 2 Pipeline on 25 August", Euractiv, 20 Ağustos 2021; "Project Operator Nord Stream 2 AG Loses Court Ruling in Germany: New Complications Facing Russia", Ukraine Crisis Media Center, 27 Ağustos 2021.

14 "Russia Says Waits for Germany's Nod to Start Gas Sales via Nord Stream 2", Reuters, 9 Eylül 2021.

9 "Nord Stream 2: Biden Waives US Sanctions on Russian Pipeline", BBC, 20 Mayıs 2021.

10 "Joint Statement of the United States and Germany on Support for Ukraine, European Energy Security, and our Climate Goals", U.S. Department of State, 21 Temmuz 2021.

gaz stoklarının oldukça düşük seviyelerde seyrettiği, artan talep karşısında arzın yetişemediği ve dolayısıyla doğal gaz fiyatlarının rekor düzeyde yükseldiği görülmektedir.¹⁵ Koronavirüs (Covid-19) salgınının dünyayı hazırlıksız yakaladığı 2020'de küresel ölçekte enerji talebi azalmış, piyasada var olan gaza alıcı bulunamayınca doğal gaz fiyatları gerilemiştir. Ancak 2021'de dünyanın pek çok noktasında koronavirüs sonrası normalleşme adımları atıldıkça enerji talebi hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Geline nokta talepteki toparlanma mevcut seviyelerdeki doğal gaz arzının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Arzın yetersiz kalmasında Rusya'nın artan ulusal talebinin ve çok daha hızlı yükselen taleple daha karlı hale gelen Asya piyasalarına yüksek miktarlarda gaz iletmek istemesinin payı büyüktür. Bunun sonucunda Rusya mevcut durumda Avrupa piyasalarına ilettiği gazın miktarını azaltmaktadır. Rusya bu sayede Kuzey Akım 2'nin (projeyle iletmeyi planladığı gazın) önemini de artırmaya çalışmaktadır. Nihayetinde Avrupa Ocak 2021'den bu yana yüzde 170'ten fazla artan doğal gaz fiyatlarıyla karşı karşıya gelmektedir.¹⁶

Bu perspektifin hazırlandığı 15 Eylül 2021 itibarıyla Avrupa'da doğal gazın 1.000 metreküp fiyatı 900 doları aşarak yeni bir rekora daha imza atmıştır. En büyük gaz tedarikçisi olan Rusya'dan 2019'da 1.000 metreküp için 200 doların altında ödeme yaparak doğal gaz ithal edebilen Avrupa'nın günümüz fiyatlarında ne kadar süre doğal gaz ithal edebileceği AB içerisinde çokça tartışılmaktadır. Dahası artan talep ve düşük seviyelerde seyreden yenilenebilir enerji üretimi doğal gazın yanı sıra kömür ve petrol gibi diğer fosil enerji kaynaklarının fiyatlarını da artırmaktadır. Bu durum Avrupa genelinde tüm tüketiciler için elektrik ve ısınma gibi enerji harcamalarının yükselmesine ve yalnızca hane halkı faturalarının bir önceki yıla kıyas-

la iki kat artmasına neden olmaktadır.¹⁷ Artan enerji fiyatları da gıdadan demir çeliğe kadar hemen her sektörde fiyat ve enflasyon artışını beraberinde getirmekte, sanayicileri de olumsuz etkilemektedir.¹⁸

SONUÇ

Kuzey Akım 2 projesi uzunca bir süredir Avrupa'nın Rusya'ya olan bağımlılığını artıracak düşüncesiyle eleştiri oklarının hedefi olmaktadır. Ancak bu noktada gözden kaçırılan iki önemli husus vardır. Bunlardan ilki Kuzey Akım 2'nin geliştirilmesi sürecinde Rusya tarafından planlanan hattın Ukrayna üzerinden Avrupa ülkelerine doğal gaz ileten hatların yerini almasıdır. Yani Kuzey Akım 2 aslında ikame bir hat olarak planlanmıştır. Mevcut durumda Rusya, Ukrayna üzerinden 2024'e dek Avrupa ülkelerine doğal gaz iletmeyi taahhüt etse de 2024 sonrası henüz netleştirilmemiştir. Rusya gaz ihracatında daha fazla Ukrayna'ya bağımlı kalmak istememektedir.

Diğer husus ise ilk etapta yaklaşık 6 milyar metreküp gaz taşıyacak olan Kuzey Akım 2'nin tam kapasite çalışmaya başlaması halinde Rusya'nın toplam doğal gaz ihracatının yaklaşık yarısını Avrupa'ya yapacak olmasıdır. Bu durumda arz güvenliği endişesi taşıyan Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığı artarken GSYH'sinin en büyük kısmını enerji ihracatından karşılayan Rus ekonomisinin de Avrupa pazarına olan bağımlılığı artacak ve talep güvenliği meselesi daha da önem kazanacaktır. Dahası artan doğal gaz fiyatları nedeniyle boru gazı ithal etmek halen spot piyasa üzerinden LNG ithal etmeye kıyasla daha avantajlıdır. Boru gazı LNG'ye kıyasla hem sürdürülebilir arz vadetmekte hem de kontrata dayalı ticaretiyle maliyet açısından anlık değişen spot LNG ithalatından daha uygun olmaktadır. Avrupa'nın yaklaşan kış öncesi düşük seviyelerdeki doğal gaz depo-

15 Avrupa'da doğal gaz fiyatları yalnızca 1 Ağustos 2021'den bu yana yüzde 60'a yakın artış kaydetmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Javier Blas, Twitter, <https://twitter.com/JavierBlas>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2021).

16 Simone Tagliapietr ve Georg Zachmann, "Is Europe's Gas and Electricity Price Surge a One-Off?", Bruegel, 13 Eylül 2021, www.bruegel.org/2021/09/is-europes-gas-and-electricity-price-surge-a-one-off/, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2021).

17 Kate Abnett ve Susanna Twidale, "Record High Power Prices Make Case for Faster Green Transition, EU Says", Reuters, 14 Eylül 2021.

18 Avro Bölgesi'nde enflasyon artışının son on yılda ilk kez yüzde 3 seviyesine ulaştığı belirtilmiştir. Bkz. Stephen Stapczynski vd., "Global Gas Price Surge Threatens the Economic Recovery", Bloomberg, 4 Eylül 2021; "CF Industries Holdings, Inc. Announces Halt of Operations at UK Facilities", CF Industries, 15 Eylül 2021, www.cfindustries.com/newsroom/2021/uk-operations-update, (Erişim tarihi: 17 Eylül 2021).

larını göz önünde bulundurarak Rusya ile anlaşmaya çalışması ve bunu yaparken de Üçüncü Enerji Paketi'nden mümkün olduğunca taviz vermemeye çabalaması en mantıklı çözüm yolu olarak görülmektedir.

Aksi durumda artan enerji fiyatlarının beraberinde gelen yüksek enflasyon, artan faturalar ve sanayi sektöründe karşılaşılan zorluklar kamuoyunda ciddi rahatsızlıklara neden olacaktır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)